

Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Meslek Kimliğinin Gelişimi ve Bazı Sorunlar

Süleyman DOĞAN

G.Ü Gazi Eğitim Fakültesi,

Eğitim Bilimleri Bölümü,

Özet- Bu yazıda, ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki meslek kimliğinin gelişimi ve yaşanan sorunlar ayrıntılı bir biçimde tartışılmış ve meslek kimliğinin gelişip yaygınlaşmasında yararlı olabileceği düşünülen bazı öneriler sunulmuştur.

Summary- The Development of Professional Identity in Psychological Counseling and Guidance Field in Turkey and Related Problems.

The development of professional identity in psychological counseling and guidance field in Turkey and the problems regarding this issue were discussed and some recommendations for promoting the professional identity were made.

Ülkemizde ilköğretim düzeyinde 40, ortaöğretim düzeyinde ise 25 yıldır eski adıyla "rehberlik", yeni adıyla "psikolojik danışma ve rehberlik" uygulamaları bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, psikolojik danışma ve rehberlik düşünce, kavram ve uygulama olarak Türk Milli Eğitiminde oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Ayrıca, psikolojik yardım hizmetlerinin Türk Milli Eğitiminde psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları yoluyla başladığını söylemek mümkündür (Tan, 1986).

Ülkemizde eğitim alanında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin asıl bilinçli çabaların 1950'den sonra başladığı görülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışan pek çok uzman, 1950-1956 yılları arasındaki dönemi alandaki gelişmeler bakımından çok hareketli bir dönem olarak görmektedir (Tan, 1986; Kuzgun, 1991; Kepçeoğlu, 1994). Baymur (1980) ise 1950-1965 yılları arasındaki dönemin, özellikle ortaöğretim okullarında eğitimin niteliğini arttırmak için bazı programlı girişimlerde bulunulması açısından

milli eğitimin altın çağı sayılabileceği görüşündedir.

Gerçekte, doğrudan doğruya psikolojik danışma ve rehberlik olarak gösterilmemişse de, Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonraki yıllardan beri her düzeydeki eğitim kurumlarına ilişkin yönetmeliklerde ve programlarda psikolojik danışma ve rehberlik anlayışına uygun sayılabilecek birçok kavramın yer aldığı görülmektedir. Örneğin, 1939 İlkokul Müfredat Programı'nda "öğretmen öğrencilere klavuzluk eder" denmektedir. 1948 Ortaokul Müfredat Programı'nda ise "okul her öğrenciye yeteneklerinin sınırı içinde en yüksek başarıya götürecekları klavuzluğu yapmalıdır" ifadesi vardır. Müfredat programlarında yer alan bu görüşler, öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlikle ilgili sorumluluklarına işaret etmektedir (Tan, 1986; Kuzgun, 1991).

1950-1956 yılları arasında düşünsel düzeyde de olsa psikolojik danışma ve rehberlik alanında görülen yoğun ve yaygın çalışmalara karşın, psikolojik danışma ve rehberlik konusu ancak VII. Milli Eğitim Şurasında geniş bir biçimde ele alınmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, psikolojik danışma ve rehberlik; düşünce kavram ve kısmen de uygulama olarak Türk Milli Eğitiminde oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak, alanla ilgili olarak başlangıcından bugüne değin gerek bilim çevrelerinde gerekse resmi dokümanlarda kullanılan bazı deyim ve kavramlar, psikolojik danışma ve rehberlik alanının meslek kimliği ile çelişmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik alanının meslek kimliği ile ilgili bu sözkonusu kavramlaştırmanın uygulamaya yansıdığı ve alanın kimlik kazanmasını geciktirmede olumsuz etki yaptığı söylenebilir.

Bu yazının bundan sonraki bölümlerinde başlangıcından günümüze kadar ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki meslek kimliğinin oluşması sürecini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen çeşitli etmenler üzerinde durulacak ve bu meslek kimliğinin gelişip yaygınlaşmasında yararlı olabileceği düşünülen bazı öneriler sunulacaktır.

Olumlu Sayılabilecek Bazı Gelişmeler

Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki meslek kimliğinin oluşmasında rol oynayan olumlu etmenleri kısaca şöyle sıralamak mümkündür. (Tan, 1974; Özgüven, 1986; Tan, 1986; Özgüven, 1990; Kuzgun, 1991; Kepçeoğlu, 1994):

1. 1950'li yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemini incelemek üzere ülkemize davet edilen Amerikalı bir çok eğitim uzmanı, rehberlik konusunda çeşitli konferans ve seminerler vermiş; bunun sonucu olarak da bazı illerde rehberlik uygulaması denemelerine girişilmiştir.

2. 1950 yılında bazı Türk Eğitimcileri rehberlik konusunda eğitim görmek ve uzmanlaşmak üzere Amerika'ya gönderilmişlerdir.

3. 1953 yılında eğitimde kullanılacak ölçme araçlarını geliştirmek üzere Talim ve Terbiye Dairesi'ne bağlı "Test ve Araştırma Bürosu" kurulmuştur.

4. 1953-1954 öğretim yılından itibaren Gazi Eğitim Enstitüsünün Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümlerinde "Rehberlik" ve "Rehberlik Teknikleri" dersleri okutulmaya başlanmıştır.

1961'den sonraki öğretmen okullarının programlarında ise "Ruh Sağlığı ve Rehberlik" dersi bağımsız bir ders halinde seçmeli dersler arasında yer almıştır.

5. 1954 yılında Amerikalı uzman Mathiasen gözetiminde İstanbul Kandilli Kız Lisesinde "Eğitim Sistemimizde Rehberliği Engelleyen Faktörler" konulu bir seminer düzenlenmiştir.

6. 1954-1955 yılları arasında rehberlik konusunda bazı kitap, broşür ve makaleler yayınlanmıştır. Bu yayınlardan bazıları; "Okullarda Eğitsel Rehberlik - F. Şerbetçioğlu, 1954", "Okullarda Rehberlik - H. Tan, 1954", "Rehberliğin Manası - O. Mathiasen, Çev: H. Tan, 1955", "Rehberlik Programında Gözetilecek Hususlar - O. Mathiasen, Çev: H. Tan, 1955", "Rehberlik Teşkilatı - S. Erickson, Çev: A. Akıncı, 1955" şeklinde sıralanabilir.

7. 1955 yılında Ankara'da Demirlibağçe İlkokulu'nda "Psikolojik Servis Merkezi" adı ile ilk "Rehberlik ve Araştırma Merkezi" açılmıştır. Sözkonusu merkezlerin sayısı yıllar itibarıyla artarak bugün 79 ilde toplam 96 merkeze ulaşmıştır.

8. 1955 yılında İstanbul'da Atatürk Kız Lisesi'nin; 1956 yılında Ankara'da Deneme Lisesi'nin ders programları rehberliği esas alan bir eğitim anlayışı ile hazırlanmış ve bu okullarda rehberlik servisleri kurulmuştur.

9. 1958-1959 yıllarında çeşitli ülkelerin eğitim sistemlerini incelemek üzere dünyayı dolaşan Eğitim Milli Komisyonu hazırlanmış olduğu raporda, eğitimin bireyselleştirilmesi; eğitimde rehberliğin ve yönetmenin gereği üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulmuştur.

10. 1953-1988 yılları arasında çeşitli zamanlarda toplanan V, VII., VIII., IX., X., XI., XII. Milli Eğitim Şuralarında rehberlik konusu, farklı anlam, kavram ve içeriklerle de olsa ayrıntılı bir biçimde yer almıştır (Doğan, 1990).

11. 1962 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesinin Psikoloji Bölümü lisans programına "Danışma Psikolojisi" dersi konulmuştur.

12. 1965 yılında kurulan Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde "Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik Bölümü" oluşturularak lisans düzeyinde psikolojik danışman yetiştirilmeye başlanmıştır (Kuzgun, 1993).

13. 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi Eğitim Bölümünde psikolojik danışma ve rehberlik alanında ilk mezuniyet sonrası eğitim programı başlatılmıştır (Özgül, 1986).

Mezuniyet sonrası eğitim programları, daha sonraki yıllarda Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesinde de açılmıştır (Özgül, 1990).

14. II. Beş Yıllık Kalkınma Planında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda planlı ve programlı rehberlik uygulamalarının başlatılması görüşü benimsenmiştir (Kalkınma Planı II, 1967).

15. 1968 yılında Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (MEB, Teb. Der., 1488, 12.02.1968).

16. 1969 yılında "Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatındaki Eğitimle İlgili Uzmanlıklara Atanacaklar Hakkında Yönetmelik"nin yürürlüğe girmesi sonucu "Rehberlik" ve "Okul Psikologluğu" uzmanlık alanları olarak kabul edilmiştir (MEB, Teb.Der., 1561, 30.06.1969).

17. 1970 sonrası "Eğitim Reformu" çalışmalarında tüm eğitim sistemi için eğitimde "seçme, yöneltme ve rehberlik" ilkesi kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 14335, 13.10.1972).

18. 1970 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Planlama - Araştırma ve Koordinasyon Dairesi bünyesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü kurulmuştur.

19. 1971 yılında "İl Milli Eğitim Müdürlüğü Eğitim Uzmanları Bürosu Yönetmeliği"nin yürürlüğe girmesi sonucu "Rehberlik Hizmetleri" ve "Okul Psikologluğu Hizmetleri" ile ilgili olarak uzman ve uzman yardımcıları görevlendirilmiştir. (MEB, Teb.Der., 1638, 04.01.1971).

20. 1970-1971 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servislerinin Kuruluşu ve Görevleri ile ilgili Esaslar" yürürlüğe konularak 24 genel, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumunda rehberlik uygulamaları başlatılmıştır (MEB, Teb.Der., 1619, 10.08.1970).

21. 1971-1972 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarına ilk kez rehberlik hizmetleri ile ilgili uzman personel atanmıştır (Kepçeoğlu, 1989).

Gerek psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının yapıldığı okullarda, gerekse rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevlendirilen personelin sayısının yıllar itibarıyla zaman zaman arttığı ve azaldığı görülmektedir. İçinde bulunduğumuz 1995-1996 öğretim yılında, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşlarda 2184 psikolojik danışman (rehber öğretmen) görev yapmaktadır. Bunlardan 501 kişi 96 rehberlik ve araştırma merkezinde, 1450 kişi 1211 ilköğretim ve ortaöğretim okulunda, geri kalan 233 kişi ise çeşitli özel eğitim okulları ile bakanlık merkez örgütünde ve bu örgüte bağlı bazı birimlerde görev yapmaktadır.

22. 1972 yılında İstanbul'da "Yüksek-öğretimde Rehberliği Geliştirme ve Rehber Yetiştirme Vakfı" kurulmuş ve sözkonusu vakıf 1990 yılından beri YÖRET adlı bir bülteni yayınlamaya başlamıştır.

23. III. Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitimde rehberlik kavram ve uygulamalarına yöneltme açısından da olsa geniş bir yer verilmiştir (Yeni Strateji ve Kalkınma Planı: III. Beş Yıl, 1973).

24. 1973 yılında çıkartılan "1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu"nda rehberlik, yöneltme kapsamı içinde de olsa bir yasa maddesi olarak yer almıştır.

25. 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü kurulmuş ve bu bölüm mezuniyet sonrası eğitim programlarına ek olarak psikoloji bölümü lisans öğrencilerine yönelik 18-21 kredilik "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sertifikası" programını yürütmüştür (Özgüven, 1986). Ayrıca, bölüme bağlı olarak öğrenciler ve genelde personele açık olarak bir de "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisi" açılmıştır.

26. Milli Eğitim Bakanlığı Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı rehberlik hizmetleriyle ilgili olarak bazı kitapçıklar yayınlamıştır. Bu yayınlar arasında "Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik Hizmetleri - H. Tan, 1971", "Rehberlikte Bilgi Toplama ve Yayma Yolları - Y. Kuzgun, 1975", "Rehberlik Nedir? - F. Baymur, 1975", "Okul Rehberlik Hizmetinde Kimler Ne Yapar? - İ.E., Özgüven - 1975", "Rehberlik Anlayışını Oluşturan İlkeler ve Kavramlar - M. Kepçeoğlu, 1975" yer almaktadır.

27. 1974-1975 öğretim yılından itibaren tüm ortaöğretim kurumlarında "yaygın" rehberlik uygulamaları başlatılmış ve rehberlik saatleri okul programlarında

zorunlu saatler olarak yer almıştır (MEB, Teb.Der., 1805, 16.09.1974).

Yine, aynı öğretim yılında ortaöğretim okullarında rehberlik saati uygulamalarında kullanılabilecek klavuz programlar hazırlanmıştır (MEB, Teb.Der., 1812, 04.11.1974).

28. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında giriş düzeyinde ve ders kitabı niteliğinde bazı kitaplar yazılmıştır. Bunlar arasında "Rehberliğin Esasları - H. Tan, 1962", "Okullarımızda Önemli Bir Sorun: Rehberlik - F. Baymur, 1971", "Eğitimde Rehberlik I - S. Çetin Özoğlu, 1977", "Psikolojik Danışma ve Rehberlik - M. Kepçeoğlu, 1985", "Rehberlik ve Psikolojik Danışma - Y. Kuzgun, 1988" yer almaktadır.

29. 1977 yılında Boğaziçi Üniversitesi tarafından "Rehberlik ve Psikolojik Danışma Semineri"; 1979 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından "Eğitimde Rehberlik Araştırmalarını Değerlendirme Semineri"; 1986 yılında Türk Eğitim Derneği tarafından "Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar Kongresi"; 1987 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi tarafından "Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı", 1991 ve 1993 yıllarında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği tarafından I. ve II. "Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongreleri" düzenlenmiştir.

30. 1981 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alan uzmanlarından oluşturulan bir komisyon, "Türk Milli Eğitim Sisteminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Esaslar" adlı bir doküman hazırlamıştır.

31. 1982 yılında çıkartılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile bir çok Üniversitede Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı altında psikolojik danışma ve rehberlikte lisans programları başlatılmış ve

yüksek lisans ve doktora programları genişletilmiştir.

32. Yine, 1982 yılında çıkartılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 2880 sayılı kanunla değişik 46. ve 47. maddeleri uyarınca her üniversitede Mediko-Sosyal Kültür ve Spor İşleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Söz konusu bu kanunla her üniversitenin bu daire başkanlığı bünyesinde öğrencilerin karşılaştıkları duygusal, sosyal, eğitsel ve mesleki sorunların çözümünde onlara danışmanlık ve rehberlik yapmak üzere psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerini oluşturması yasal bir zorunluluk haline getirilmiştir (Resmi Gazete, 18301, 03.02.1984).

33. 1983 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul rehberlik hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi amacı ile Okul Rehberlik Hizmetleri Yönergesi yürürlüğe girmiştir.

34. 1985 yılında Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği yeniden düzenlenerek yürürlüğe girmiştir (MEB, Teb.Der., 2201, 16.12.1985).

35. 1985 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim ve öğretim hizmetlerinin niteliğini yükseltmek amacı çerçevesinde tüm branşlarda olduğu gibi, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri için de ihtiyaç duyduğu personeli "Yeterlik Sınavı" ile istihdam etmeye başlamıştır (Özgüven, 1990).

36. 1989 yılında psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar arasında birlik, beraberlik ve mesleki dayanışma sağlayarak psikolojik danışma ve rehberlik biliminin ve mesleğinin ülkemizde gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği" kurulmuştur. Söz konusu dernek, 1990 yılından başlamak üzere aynı adla her yıl bir bilimsel dergi çıkarmaktadır.

37. 1995 yılında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği tarafından alanda çalışanların hizmetleri sunarken karşılaşılabilecekleri sorunlu durumlarda

kendilerine kılavuzluk yapacak ipucu davranışları göstermek amacıyla "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar için Etik Kurallar" kitapçığı yayınlanmıştır.

38. 1995 yılında Dünya Bankasının desteğiyle "Milli Eğitimi Geliştirme Projesi" çerçevesi içinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik "Lisans" ve "Lisansüstü" programlarının yeniden yapılandırılması çalışmaları başlatılmıştır.

39. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında ülke çapında eğitim standartlarının geliştirilmesi amacıyla yapılan ve toplam 16 lisans programının karşılaştırıldığı araştırma sonuçlandırılmış ve programlar arasında önemli farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır (Akkoyun, 1995).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki meslek kimliğinin oluşmasında başlangıcından itibaren önemli sayılabilecek olumlu çalışmaların olduğu görülmektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik alanının tanınması ve yaygınlaşmasında; alanla ilgili kavramların açıklık kazanması ve yerleşmesinde kuşkusuz yukarıda sıralanan gelişmelerin önemli rolü olmuştur. Ancak, başlangıcından itibaren, özellikle rehberlik ve araştırma merkezlerindeki ve okullardaki uygulamalar alanı yeterince bilmeyen personelle yürütüldüğü için yeni bir alan olan psikolojik danışma ve rehberlik, ülkemizde kavramlar, uygulamalar, personelin sorumlulukları ve etik kurallar bakımından yeterince anlaşılabilmiştir. Bu bağlamda, ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanında tutarlı bir meslek kimliğinin oluşumunu geciktiren ve engelleyen bazı olumsuz etmenlerin hala varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Olumsuz Sayılabilecek Bazı Gelişmeler

Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki meslek kimliğinin oluşmasında engelleyici rol oynayan

etmenleri aşağıda ifade edildikleri şekilde özetlemek mümkündür:

1. 1950'li yıllarda daha çok bireysel ve eğitsel sorunların çözümüne yönelik bir yaklaşımla başlayan ve ele alınan psikolojik danışma ve rehberlik, kısa süre içinde bir "özel eğitim hizmeti" olarak kurumsallaştırılmış ve eğitim sisteminin organik yapısına ilköğretim düzeyinde "Rehberlik ve Araştırma Merkezleri" olarak yerleştirilmiştir (Özoğlu, 1986).

Ülkemizde rehberlik ve araştırma merkezlerinin özel eğitimcilerin çabaları ile daha çok özel eğitime yönelik olarak kuruldukları bilinmektedir (Doğan, 1995). Bu kurumlar, genel olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti sunmak yerine, daha çok özel eğitime muhtaç çocukların saptanması, tedavi edilmesi ve uygun olan kurumlara yerleştirilmesi gibi amaçlara hizmet etmektedir.

Bu tür bir yaklaşım ve örgütlenmenin, psikolojik danışma ve rehberliğin özel eğitime muhtaç öğrencilere yönelik sınırlı bir psikolojik yardım olarak anlaşılmasına yol açtığı açıktır.

2. Planlı kalkınma dönemine girilmesinden itibaren de psikolojik danışma ve rehberlik, devletin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirme ve istihdam sorunlarına çözüm getirme ile özdeşleştirilerek bir "yöneltme" süreci biçiminde ele alınmıştır.

Kalkınma planlarındaki psikolojik danışma ve rehberlik anlayışı, öğrenciyi bir birey olarak geliştirerek bireysel mutluluğa ulaşmasına yardım etmekten çok onu sadece ekonomik bir varlık olarak geliştirip iyi bir üretici olması yönünde rehberlik etmek şeklindedir (Tın, 1986).

Kalkınma planlarının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetini, insangücü planlamasına yardımcı bir araç olarak ele aldığı söylenebilir. Oysa ki, böyle bir ele alış tarzı, bireyin gönüllülüğünü esas alan çağdaş

psikolojik danışma ve rehberlik anlayışı ile çelişmektedir (Doğan, 1991).

3. Kalkınma planlarının da etkisiyle psikolojik danışma ve rehberlik Milli Eğitim Şuralarında çoğu zaman "yöneltme" kavramı çerçevesinde ele alınmış ve bu anlayışın bir sonucu olarak da "Yöneltme" Milli Eğitimin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir. (Doğan, 1990).

Milli Eğitim Şuralarının, psikolojik danışma ve rehberliği, hem bir yöneltme aracı hem de yöneltme ile eşanlamli olarak ele aldığı gözlenmektedir. Bu yanlış anlayışın, psikolojik danışma ve rehberlik meslek kimliğinin çağdaş anlamda gelişip yaygınlaşmasını engellediği söylenebilir.

4. Türk Milli Eğitim Sistemi, öğrenci merkezli olmaktan çok program merkezli bir sistemdir.

Bireysel farklılıkları yeterince dikkate almayan bir eğitim sisteminde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin istenen ölçüde gelişip yaygınlaşması mümkün değildir.

5. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri başlangıcından beri Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütü içinde bağımsız bir birim olarak yer almamıştır.

Daha önceleri sırasıyla Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde etkinlik gösteren psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, 1983 yılından 1992 yılına kadar Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı bünyesinde bir şube müdürlüğü şeklinde örgütlenmiştir. 1992 yılından itibaren ise Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yedi şube müdürlüğünden oluşan Rehberlik Hizmetleri Daire Başkanlığı şeklinde yeniden örgütlenmiştir (MEB, Özel Eğitim Rehberlik

ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Brifing, 1995).

Psikolojik danışma ve rehberlik ile özel eğitim kavram ve işlevlerini iç içe düşünmek ve buna dayalı işlemlere girişmek eğitim sistemimizde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri açısından bir talihsizlik olmuştur (Özoğlu, 1986). Çünkü, sözkonusu bu örgüt modelinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine gerekli ve yeterli kaynak sağlanamamaktadır. Bu hizmetler hala eğitim kurumlarında, normal öğrencilerden çok engelli ya da sorunlu öğrencilere verilecek bir tür klinik hizmetler olarak ele alınmaktadır. Şüphesiz bu durum da, başlangıcından beri psikolojik danışma ve rehberlik meslek kimliğinin oluşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

6. Milli Eğitim Bakanlığının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri konusundaki temel yaklaşımı, politikası, ana hedefleri ve hizmet modeli belirgin değildir.

Sözkonusu bu belirsizlik, bu alanda uzun ya da kısa vadeli plan yapmayı, ara hedef saptamayı, personel istihdamını ve sistemli yatırımlar yapmayı güçleştirmektedir.

7. Milli Eğitim Bakanlığı başlangıcından beri gerek rehberlik ve araştırma merkezlerine gerekse okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerine alandan mezun olmayan ya da yeterli hazırlığı bulunmayan elemanları atamaktadır.

Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının başlatıldığı 1970-1971 öğretim yılından beri Bakanlığın sözkonusu bu hizmetler için farklı kaynaklardan eleman sağladığı ve bu uygulamanın hala günümüzde de sürdürüldüğü gözlenmektedir (MEB, Teb.Der., 1561, 30.06.1969; MEB, Teb.Der., 08.09.1986; MEB, Teb. Der., 2399, 17.01.1993).

Bilindiği gibi, son olarak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 29.12.1993 gün ve

523 sayılı karar ile Eğitim Fakülteleri Eğitim Bilimleri Bölümlerinin psikolojik danışma ve rehberlik anabilim dalı dışındaki diğer anabilim dalı lisans mezunlarının "kredilerinin en az %30'unu" psikolojik danışma ve rehberlik alanından aldıklarını belgeledikleri takdirde "Rehber Öğretmen" olarak atanabileceklerini karara bağlamış bulunmaktadır (MEB, Teb.Der., 2405, 25.04.1994). Bu kararın özellikle, eğitimle ilgili bazı akademik çevreler tarafından desteklenmesi ve bizzat bu doğrultuda bazı üniversitelerin uygulamaya yönelik girişimde bulunmaları ibret vericidir.

Bu kararın, şu anda psikolojik danışma ve rehberlik alanında öğrenim gören öğrencilerin ve alanda çalışan uzmanların özlük haklarına, verilen hizmetlerin niteliğine çok önemli zararlar verdiği, psikolojik danışma ve rehberlik meslek kimliğinin oluşmasını engellediği yadsınamaz bir gerçektir.

8. Yükseköğretim Kurulu 27.09.1985 tarihli bir kararla öğretmen yetiştiren kurumlarda daha önce zorunlu olan "Rehberlik" dersini zorunlu, "Öğretmenlik Meslek Bilgisi" dersleri arasından çıkarmıştır.

Başlangıcından itibaren rehberlik dersinin öğretmen yetiştiren kurumların programlarında bazı dönemlerde zorunlu bazı dönemlerde seçmeli olarak yer alması ve bazı dönemlerde ise programdan tamamen çıkarılması, okullara atanan öğretmen ve yöneticilerin yeterli ve ortak bir psikolojik danışma ve rehberlik anlayışını oluşturamamalarına yol açmıştır. Bu durumun da ülkemizde sözkonusu bu hizmetlerin gelişmesini engelleyen oldukça önemli bir etmen olduğu söylenebilir.

9. Yeterli sayıda ve nitelikte öğretim elemanı birikimi olmadan pek çok üniversite lisans programı açma eğilimine girmiş ve bununla da kalmayıp yine aynı üniversiteler

ikinci öğretim programlarını, hatta yüksek lisans ve doktora programlarını açmışlardır.

Bugün psikolojik danışma ve rehberlik alanında lisans eğitimi veren programların sayısı, 16'sı "normal" 4'ü "ikinci öğretim" olmak üzere toplam 20'ye çıkmıştır. Özellikle akademik kadroları yetersiz olan bazı taşra üniversitelerinin "ikinci öğretim" programlarını açmaları ilgi çekicidir.

Bu durum, psikolojik danışma ve rehberlik alanında yetişecek elemanların eğitimlerinde esas olan temel ilkeler açısından ele alındığında, alanda yetişecek elemanların kalitesini koruma çabalarını ciddi bir şekilde engellemekte ve psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin gelişmesine zarar vermektedir.

Aynı şekilde, çeşitli üniversitelerde uygulanmakta olan lisans, yüksek lisans ve doktora programları arasında geniş ölçüde farklılıklar bulunması, yetişen elemanların birbirinden farklı psikolojik danışma ve rehberlik meslek kimliği oluşturmalarına yol açmaktadır.

Program adlarının aynı olmakla birlikte, içeriklerinin farklı olması, mesleki kimlik karmaşasına yol açmakta ve bu nedenle ortak bir ünvanın da kullanılmasını güçleştirmektedir (Akkoyun, 1995).

10. Milli Eğitim Bakanlığının psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına ilişkin sorumluluğu başlangıcından itibaren ağırlıklı olarak öğretmenlere verdiği ve uzman personel sağlama konusunda belirgin bir politikasının olmadığı; atamalar konusunda yıllar itibarıyla ihtiyaca dönük bir uygulama planının olmadığı görülmektedir.

Bu tür uygulamalar, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin bu alanda yetişmiş uzman kişiler tarafından değil öğretmenler tarafından bile sunulabilecek sıradan hizmetler olarak algılanmasına yol açmakta ve psikolojik danışma ve rehberlik alanının

meslek kimliğinin sağlıklı bir biçimde gelişmesini engelleyebilmektedir. Özellikle, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin okullarda öğretmenler tarafından da sunulabileceği görüşünün bazı akademisyenlerce savunulması ve bu konuda çaba gösterilmesi ilgi çekici bir durumdur.

11. Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik alanında hizmetleri için, fiziksel mekan, araç ve gereç sağlama konusu başlangıcından beri ve hala bir sorun olarak devam etmektedir.

Gerekli araç, gereç ve fiziksel bir mekanın sağlanamaması, bu hizmetlerin okulda tanınmasını anlaşılmasını, kabul edilmesini ve yaygınlaşmasını güçleştirmektedir.

12. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında sunulan hizmetlerin niteliğini arttırabilecek; gerek rehberlik ve araştırma merkezlerinde gerekse okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinde kullanılacak geçerlik ve güvenilirliği yüksek psikolojik ölçme araçlarına ihtiyaç vardır.

Bu sorun, sunulan hizmetin kalitesini düşürerek profesyonel hizmet olarak anlaşılmasını engellemektedir.

13. 1982 yılında çıkartılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile psikolojik danışma ve rehberlik alanı "Eğitimde Psikolojik Hizmetler" anabilim dalı içinde bir bilim dalı olarak yer almaktadır.

"Eğitimde Psikolojik Hizmetler" kavramı, bir akademik programın adı olmaktan çok üniversitelerin eğitim birimlerini sınıflayan örgüt şemasında "Anabilim Dalı" olarak nitelendirilen bir birimin adıdır (Özguven, 1990). Üniversitelerde eğitimde psikolojik hizmetler adı altında farklı lisans programları yürütülmektedir. Bu durum psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek

kimliğinin oluşmasında yalnızca engelleyici rol oynamamış aynı zamanda ünvan sorununa da neden olabilmektedir. Çünkü, "Eğitimde Psikolojik Hizmetler" bir mesleğin ünvanına esas olabilecek bir akademik program değildir.

Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi veren pek çok üniversitede bölüm ve anabilim dallarının adı "Eğitimde Psikolojik Hizmetler" uygulanan lisans programlarının adı "Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık"tır. Bölüm/Anabilim dalı adı ile program adı arasındaki bu farklılık mezunların kimlik sorunu yaşamalarına ve alanda çalışanlar arasında iletişim güçlüğüne yol açabilmektedir (Kuzgun, 1993).

14. Milli Eğitim Bakanlığı 1985 yılından itibaren okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yürütmek üzere görevlendirdiği personeli "Rehber Öğretmen" ünvanı ile atamaktadır (MEB, Teb.Der., 2201, 16.12.1985).

Aynı şekilde, 1989 yılında Üniversitelerarası Kurul da "Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık" alanından mezun olanların, "Rehber Öğretmen" ünvanını kullanabileceklerine ilişkin bir karar almıştır (Üniversitelerarası Kurul Kararı, 30, 25.09.1989).

Ashında "Rehber Öğretmen" ünvanı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerine personel atayabilmek için düşünülmüş bir çözümdür. Ayrıca, sözkonusu bu ünvan, hizmetlerin psikolojik niteliğini yeterince yansıtmadığından ve "bilgi verme" işlevine ağırlık verdiğiinden psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin oluşmasında olumsuz bir rol oynamaktadır (Kuzgun, 1993).

16. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 08.07.1987 tarih ve 119 sayılı karar gereğince rehberlik saati haftalık

programlardan çıkarılmıştır (MEB, Teb., 2240, 10.08.1987).

1974-1975 öğretim yılından itibaren okul programlarına sınıf öğretmenlerinin sorumluluğunda yürütülmek üzere başlangıçta haftada iki daha sonra haftada bir rehberlik saati konmuştur (MEB, Teb. Der., 1805, 16.09.1975). Ancak, bu saatler, öğretmenler tarafından etkin bir biçimde değerlendirilmediği gerekçesiyle 1986-1987 öğretim yılı sonunda uygulamadan kaldırılmıştır. Dokuz yıl aradan sonra 1995-1996 öğretim yılından başlamak üzere rehberlik saati meslek, teknik ve imam-hatip liseleri dışındaki tüm ortaöğretim kurumlarında yeniden haftalık program içine dahil edilmiştir (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 5377, 16.08.1995).

Rehberlik saatinin okul programlarına zaman zaman dahil edilmesi, zaman zaman çıkarılması, psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin gelişmesi adına bir talihsizliği, Milli Eğitim Bakanlığı adına ise bir çelişkiyi ifade etmektedir.

17. 1983 yılında çıkartılan 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu"nda rehberlik ve araştırma merkezleri ile okul rehberlik servislerinin özel eğitime muhtaç çocukların seçilmeleri, teşhis edilmeleri, mesleki rehabilitasyonları, bakım, eğitim ve öğretimleri ile görevli kurumlar olarak kabul edilmiştir (MEGSB, Özel Eğitimle İlgili kanun ve Yönetmelikler, 1986).

2916 sayılı kanunda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, özel eğitime yardımcı ve onun işini kolaylaştırıcı etkinlikler olarak ele alınmıştır. Kuşkusuz böyle bir ele alış biçimi, psikolojik danışma ve rehberlik alanının mesleki kimliğinin gelişimini engeller niteliktedir. Çünkü, bu anlayış, psikolojik danışma ve rehberliğin anlamı ve içeriği bakımından sakıncalı bir kavramlaştırma ve örgütlemeye neden olmaktadır (Doğan, 1991).

18. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından farklı yıllarda hazırlanan ve yürürlüğe konan yönetmelikler birbiriyle çelişmekte ve ciddi bir biçimde kavram kargaşasına yol açmaktadır.

Yönetmeliklerde, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, yöneltme kavramı ile eşanlamda kullanılmakta; sınıf öğretmenliği ve eğitsel çalışmalarla aynı program içinde düşünülmekte ve özel eğitime yardımcı bir hizmet olarak görülmektedir (Doğan, 1991). Hatta, disiplin ve kontrol aracı olarak ele alınmaktadır. (Doğan, 1995). Yönetmeliklerin neden olduğu bu kargaşanın psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin çağdaş anlamda gelişmesini engellediği söylenebilir.

19. Psikolojik Danışma ve rehberlik alanında Türkçe literatürde henüz istenen ölçüde bir gelişme görülmemektedir.

Özellikle, lisans düzeyindeki programlarda temel kavramları yerleştirecek ve ortak bir anlayışın oluşmasını sağlayacak temel ders kitapları son derece sınırlı sayıdadır.

Lisans düzeyinde 16'sı normal 4'ü ikinci öğretim olmak üzere toplam 20 program olmasına karşın bu programlarda yer alan derslerde izlenecek ders kitabı ve kaynak kitap konusunda sıkıntı çekilmektedir.

Ülke düzeyindeki lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında izlenebilecek Türkçe literatürün yetersizliği, hem kavram kargaşasına yol açıcı hem de tutarlı bir psikolojik danışma ve rehberlik meslek kimliğinin oluşmasını engelleyici niteliktedir.

20. Bir yandan yeterli hazırlıkları ve olanakları olmadığı halde çeşitli üniversiteler lisans düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik programları açarken yeterli deneyim ve öğretim kadrosuna sahip olan Ortadoğu

Teknik Üniversitesinde, nedeni pek açık olmayan gerekçelerle, 1995-1996 öğretim yılında Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans programı kapatılmıştır (Özgüven, 1995).

Bu istenmedik durum, içinde yaşadığımız şu günlerde Yüksek Öğretim Kurulu'nun "Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması" düşüncesine ilişkin hazırlık ve planını, psikolojik danışma ve rehberlik lisans programlarının kapatılması yönünde güdülemektedir. Çünkü, bir psikolojik danışma ve rehberlik lisans programının yukarıda belirtildiği gibi kapatılması şüphesiz Yüksek Öğretim Kurulu'nun bu alandaki lisans eğitimi hakkında olumsuz düşünceler üretmesine fırsat verici niteliktedir. Bu da, gelecekte psikolojik danışma ve rehberlik mesleğinin kimliğine zarar verebileceği kuşkuvarını ortaya koymaktadır. Çünkü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında lisans düzeyinde eğitim yapılmasının Türkiye için geçerli bir model olduğu alanda çalışan pek çok akademisyence paylaşılan bir görüşür.

Sonuç ve Bazı Öneriler

Bugün ülkemizde, psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin gelişimiyle ilgili sorunların, 1954 yılında Amerikalı uzman Mathiasen başkanlığında İstanbul Kandilli Kız Lisesi'nde Bakanlık temsilcileri, bazı büyük illerin milli eğitim müdürleri, okul yöneticileri ve öğretmenlerin katılımı ile gerçekleştirilen "Eğitim Sistemi-mizde Rehberliği Engelleyen Faktörler" konulu seminerde ele alınan sorunlarla benzerlik göstermesi ilgi çekici bir durumdur (Tan, 1974). Sözkonusu seminerde; "(1) Eleman yetiştirme, (2) Rehberlik teşkilatı, (3) Kanun, yönetmelik ve programlar yönünden rehberliği güçleştiren sebepler ve (4) okul-aile-çevre ilişkileri olmak üzere dört temel sorun ele alınmıştır.

Görüldüğü gibi, sözkonusu seminerde sorun olarak belirtilen konuların aradan 42 yıl geçmesine karşın bugün de hala tartışılması ve çözülmeye çalışılması dikkat çekicidir. Bu durumun temel nedenlerinden bir tanesi, belki de Tan (1986)'ın belirttiği gibi, psikolojik danışma ve rehberliğin Türkiye'de Amerikan toplumundan alınarak başlamış olmasıdır. Tan, Amerikan toplumunun koşullarının yaratmış olduğu psikolojik danışma ve rehberliği kendi toplum bünyemize ve koşullarımıza uyarlamadan kullanmanın sakıncalı ve güç olduğunu ileri sürmektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki meslek kimliğinin önündeki engellerin kaldırılması için yararlı olabileceği düşünülen bazı öneriler şöylece sıralanabilir:

1. Üniversiteler artık psikolojik danışma ve rehberlik alanında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde yeni programlar açmamalı ve var olan programlar içerik, öğretim elemanı ve araç, gereç açısından geliştirilerek nitelikli hale getirilmelidir.

2. Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri güçlü bir örgütsel yapıya kavuşturulmalıdır. Bu nedenle, "özel eğitim hizmetleri" ile "psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini" yürüten birimlerin birbirinden ayrılarak yeniden yapılandırılması gerekir. Bu yeni yapılandırma, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin tüm öğrencilere dönük onların kişilik gelişimlerine yardım hizmetleri olarak anlaşılması gibi çağdaş bir anlayışın oluşmasına katkıda bulunacaktır.

Bu örgütlenmenin bir uzantısı olarak rehberlik ve araştırma merkezleri de yeniden yapılandırılarak "Özel Eğitim Merkezleri" olarak düzenlenmelidir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri bu merkezlerden ayrılarak bağımsız bir biçimde yeniden örgütlenmelidir.

3. Öğretmen yetiştiren kurumların "Öğretmenlik Meslek Bilgisi Programları"na "Psikolojik Danışma ve Rehberlik " dersi zorunlu ders olarak konmalıdır. Öğretmen adaylarının psikolojik danışma ve rehberlik dersinin yanısıra bireyi tanıma teknikleri ve iletişim teknikleri gibi alanlarda da bilgi ve beceri kazanmaları yararlı olacaktır. Böylece, okullarımızda sözkonusu hizmetlerin gelişmesinde engelleyicilik rolü oynayan yönetici ve öğretmenlerin anlayış eksikliği de giderilmiş olacaktır.

4. Milli Eğitim Bakanlığının çıkardığı yönetmeliklerdeki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle ilgili mevcut ve bundan sonraki kavramlarda ve tanımlarda bir birlik sağlanmalıdır. Okul müdürü, öğretmen ve psikolojik danışmandan beklenen psikolojik danışma ve rehberlik görevleri, bu alandaki çağdaş anlayışlar açısından yeniden gözden geçirilmelidir. Ayrıca, çeşitli yönetmeliklerdeki psikolojik danışma ve rehberlik anlayışı ile bağdaşmayan maddeler ele alınıp gerekli düzenlemeler yapılmalı ve yönetmelikler birbiriyle tutarlı hale getirilmelidir.

5. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ilköğretim ve ortaöğretim okullarında daha etkin bir biçimde yürütülebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığının sınavla gerekli niteliklere sahip yeterli sayıda psikolojik danışman istihdam etmesi gerekir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin nitelikli profesyonel kişiler tarafından kaliteli bir biçimde sunulması, bu hizmetlere karşı oluşan yanlış anlayışları ortadan kaldırabilecek ve herşeyden önce bu alanda yeterli hazırlığı olmayan personelin ve öğretmenlerin sunabileceği sıradan bir hizmet olarak anlaşılmasını önleyebilecektir.

6. Gerek rehberlik ve araştırma merkezlerinin gerekse okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin ihtiyaç duyduğu geçerlik ve güvenilirliği yüksek psikolojik ölçme araçları geliştirilmelidir. Bu

amaçla. Milli Eğitim Bakanlığı ile ÖSYM işbirliği ile psikolojik ölçme araçlarının geliştirilmesi için proje yarışmaları açılabilir ve nitelikli olan projeler desteklenebilir. Ayrıca, Bakanlık bünyesinde bir "Psikolojik Ölçme Araçları Geliştirme Merkezi" kurulmalıdır.

7. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin okullarda kabul görmesi, anlaşılması ve varlığını hissettirmesi için herşeyden önce gerekli ve yeterli araç ve gereçle donanık bir yerinin olması gerekir. Çünkü, bu hizmetlerin niteliğinin okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve öğrenci velileri tarafından anlaşılması, bir ölçüde hizmetlerin sunulduğu fiziksel mekânın varlığı ile de ilgilidir.

8. Psikolojik danışma ve rehberlik lisans programlarından mezun olanlar için "Psikolojik Danışman" ünvanı benimsenmelidir. Okullarda görevli psikolojik danışma ve rehberlik elemanlarına verilen "Rehber Öğretmen" ünvanı hem hizmetlerin "bilgi verme" işlevine ağırlık veren ve psikolojik danışmayı ihmal eden bir anlayışı yansıtmakta hem de alanda yetişmiş elemanla; işlevi, bu yetişmiş personelin gözetiminde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini sınıf düzeyinde yürütmekle görevli sınıf öğretmenin birbiriyle karıştırılmasına yol açmaktadır. Bu durum, ülkemizde başlangıcından beri psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin gelişimini engelleyici olmaktadır.

Kaynakça

Akkoyun, F. (1995). PDR'de ünvan sorunu. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, Cilt 2, Sayı 6, 1-24.

Baymur, F. (1980). Türkiye'de rehberlik çalışmalarının başlangıcı, gelişimi ve bugünkü sorunları. **Eğitimde Rehberlik Araştırmaları**. A.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, Ankara: Tekışık Matbaası.

Doğan, S. (1990) Türkiye'de rehberlik kavramı ve uygulamalarının gelişiminde milli eğitim şuralarının rolü. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 45-55.

Doğan, S. (1991). Başlangıcından bugüne Türk resmi dokümanlarında rehberlik kavramı ve anlayışı: bir inceleme. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 29-44.

Doğan, S. (1995). Rehberlik ve araştırma merkezlerinin dünü, bugünü ve yarını: gelişmeler ve sorunlar. **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, 75-85.

Doğan, S. (1995). Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri okullarda disiplin işleri ile kesinlikle karıştırılmamalıdır. **Öğretmen Dünyası**, Sayı 184, 14-16.

Kepçeoğlu, M. (1989). Eğitimde psikolojik hizmetler ve sorunları. **İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildirgeleri**, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Malatya.

Kepçeoğlu, M. (1994). **Psikolojik danışma ve rehberlik** (8. Baskı). Ankara: Özerler Matbaası.

Kuzgun, Y. (1991). **Rehberlik ve psikolojik danışma** (ikinci baskı). Ankara: ÖSYM yayınları.

Kuzgun, Y. (1993). Türk eğitim sisteminde rehberlik ve psikolojik danışma. **Eğitim Dergisi**, Sayı 6, 3-8.

Özgtiven, İ.E. (1986). Eğitimde psikolojik hizmetlerin sunulmasında yararlanılacak uzman elemanların yetiştirilmesi ve sorunlar. **Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği X. Eğitim Toplantısı**. Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi No.10.

Özgtiven, İ.E. (1990). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin dünü ve bugünü. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 4-15.

Özguven, İ.E. (1995). Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gündemindeki bazı sorunlar. **Öğretmen Dünyası**, Sayı 184, 12-13.

Özoğlu, Çetin S. (1986). Eğitim sistemimizde psikolojik hizmetlere genel bir bakış. **Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar Türk Eğitim Derneği X. Eğitim Toplantısı** Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi No.10.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (1975). **Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar**. Ankara.

Tan, H. (1974). Ülkemizde rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarında gelişmeler ve sorunları. **Tecrübi Psikoloji Çalışmaları**, Cilt 11, 33-48.

Tan, H. (1986). **Psikolojik yardım ilişkileri: Danışma ve psikoterapi**. İstanbul: Milli eğitim basımevi.

T.C. DPT (1967). **Kalkınma planı II**. Ankara: Başbakanlık basımevi.

T.C. DPT (1973). **Yeni strateji ve kalkınma planı: III. Beş yıl**. Ankara: Başbakanlık basımevi.

T.C. MEB (1968). Rehberlik ve araştırma merkezleri yönetmeliği. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 31, Sayı 1488, 33-37.

T.C. MEB (1969). Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatındaki eğitimle ilgili uzmanlıklara atanacaklar hakkında yönetmelik. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 32, Sayı 1561.

T.C. MEB (1970). Ortadereceli okullarda rehberlik servislerinin kuruluşu ve görevleri ile ilgili bazı esaslar. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 33, Sayı 1619, 293-298.

T.C. MEB (1971). İl milli eğitim müdürlüğü eğitim uzmanları bürosu yönetmeliği. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 34, Sayı 1638, 1-3.

T.C. MEB (1974). Rehberlik ve eğitsel çalışmaların yeniden düzenlenmesi.

Tebliğler Dergisi, Cilt 37, Sayı 1805, 343-353.

T.C. MEB (1974). Rehberlik uygulamalarında kullanılacak klavuz programlar. **Tebliğler Dergisi**, 1812.

T.C. MEB (1981). **Türk milli eğitim sisteminde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin esaslar**. Ankara.

T.C. MEB (1983). **Rehberlik hizmetleri yönergesi**, Ankara: Milli eğitim basımevi.

T.C. MEGSB (1985). Rehberlik hizmetleri yönetmeliği. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 48, Sayı 2201, 527-531.

T.C. MEGSB (1986). **Özel eğitimle ilgili kanun ve yönetmelikler**. Ankara: Milli eğitim basımevi.

T.C. MEGSB (1987). Ortaokul ve liseler için kabul edilen yeni haftalık ders çizelgelerinin uygulanması ile ilgili açıklamalar ve esaslar. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 50, sayı 2240, 341-347.

T.C. MEB (1990). **Milli eğitim temel kanunu ile ilköğretim ve eğitim kanunu**. Ankara: milli eğitim basımevi.

T.C. MEB (1993). Öğretmenliğe atanacakların atamalarına esas olan branşlarıyla mezun oldukları yükseköğretim programı ve aylık karşılığı okutacakları esas derslerle diğer dersler. **Tebliğler Dergisi**, Cilt 57, Sayı 2399, 58-119.

T.C. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (1995). **Brifing**. Ankara.

T.C. MEB (1996). **Bilgem dokümanları**. Ankara.

T.C. Resmi Gazete (1972). 14335, 13.10.1972.

T.C. Resmi Gazete (1984). 18301, 03.02.1984.

T.C. YÖK (1989). **Üniversitelerarası kurul kararı**, Sayı 30, 25.09.1989..